

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

[Sefer Melakhim]

[Sefer Melakhim]

Shelomoh ben Yitshak

5565 [1804/1805]

n

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9667](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9667)

הרגום אשכנזי

מלכים א ז ה

אם היכל ווארען פאן גאלד .
(נא) אלס נון דיא גאנצע ארכיזע העם
טעמפעלס , וועלכע דער קעניג שלמה
אונטערנארום , צו ענדע וואר ,
בראכטע ער אללעס , וואס זיין פאטער
דוד אן גאלד , זילכער אונד געפעסען
הייליגטע , אונד לעגטע עס אין דיא
שאצקאממער דעם טעמפעלס .

לדלתי הבית להיכל זהב :
(נא) ותשלם כל המלאכה
אשר עשה המלך שלמה בית
יהוה ויבא שלמה את קדשי
דוד אביו את הכסף ואת הזהב
ואת הכלים נתן באצרות בית
יהוה :

ח (א) נון בעדיף שלמה דיא על
טעסטען ישראל'ס אונד אללע
הייפט

ח (א) אזיקהר שלמהו ארת

זקני ישראל ואת כל ראשי

המטות

רשי

באור

הס זירי הדלתות . ושרה המלה פתה , דומה
לשרה פתח , לפי שעי הכירים יפתחו
הדלתות . (נא) נתן באוצרות וכו' ,
ספר וי' העישוף .
ח (א) אל המלך , ראש למעלה מזה
(ח)

להיכל כל פתחותיהן היו זהב :
(נא) את קדשי דוד חזיו . מה שנשאר
מכסף וזהב שהקדיש חזיו . ויודע
הגדה שלא רצה שלמה לתת מוחותו
הקדש לבנין הבית . ושומעתי מחכמי
ישראל שהיו אומרים לפי שהיה יודע שסופו ליחר לפי שלא יהיו האומות אומרים
קשה ירחתם שלקחו נקמת' מן הבית שנבנה מן גזילות וחבלות שנול מהס דוד .
ויש אומרים כך אמר שלמה רעב היה ציוני חזיו שלש שנים שנה אחר שנה והיה
לו לבזבז הקדשו' הללו להחיות בהן עניי ישראל :

ח (א) נשיאי חזיו לבני ישראל . של בני ישראל : מעיר דוד
שנתנו

מכלל יופי

ד) ושקפים שלשה טורים , זה לעמת זה חלונות , וקראם שקופים לפי שאלם משקוף
מהם (א"ה ח"כ) שקופים או משקפים ראוי לקרות להם : (ה) שקף ,
תרגום כלונסא : (ו) ונב , פי' קורה גדולה : (ט) מגררות , ענין כריתה : נעגרה ,
סס הכלי שבורתין ביופי' מות ומסוק כי שני הפנים היו מגוררות : ומחסד , סס , שראו יסוד
וכי' מן היסוד ועד הכותל ומעלה עד שמי הקורה : (יד) ואביו איש צרי , שהו' גר בנור
וצורו קריאתו מלרע : סרו , בינוני : (כ) מלעמת הנטן , סס בדרך ההשאלה ר"ל מקום
האמצעי : (כא) לאוסם היכל , כמו בחולם היכל : (כד) ופקעים מתחת לשפתו ,
שהי' טוכתם כטורת פקוע דה , וי' וטורת ביעין : (כו) בת יכיל , מדה ידועה כמדת
האיפה : (ל) וסרני הם הלוחו' בהפוך סדור האותיות : מעבר איש לחיות , מעבר כל איש
וי' מן הלוחות היו הכתמת : (לו) כמעט , שראו ערה , והוא סס ענין גילוי , והו' וניסף :
(מח) אשר בית ה' , בו נבית , ואת השלמן , סס הכלל כמו ויהי לי שור וקעור : (נ)
והפתוח , כמין כוס קט של כרול שיסוב זיר הדלת עלי' , להיכל , בלא ו' וספרי' שכתוב
בהן ו' טעות הוא :

הַמִּצְוֹת נְשִׂאֵי הָאֲבוֹת לְבָנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
 יְרוּשָׁלַם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן
 בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן :
 (ב) וַיִּקְהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
 כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּירַח הָאֲתָנִים
 בַּחֹג הוּא הַהֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי :
 (ג) וַיָּבֹאוּ כָּל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁאוּ
 הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאֲרוֹן : (ד) וַיַּעֲלוּ
 אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
 וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר
 בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים
 וְהַלְוִיִּם : (ה) וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
 וְכָל־עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל הַנוֹעֲדִים עָלָיו
 אָהוּ לְפָנֵי הָאֲרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן
 וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסְפְּרוּ וְלֹא־יִמְנוּ

מרב

רש"י

שנתנו שם דוד כשהצִיחו מוצית עובד
 חדום : (ב) צירח האתנים תרגם
 יונתן צירח דעתיקיה דקרן ליה ירחא
 קדמואה צחגא וכען הוא שביעאה
 משניהנה תורה וכתוב בניסן הוא ראש
 חדשים נקרא תשרי שביעי : (ד) ואת
 אהל מועד • שעשה משה וגנון שלמה
 משנבנ' בית ראשון כמו ששנינו בתוספת'
 דסוטה : אשר באהל • אשר נטס
 דוד

והלויים, הכהנים הארון, והלויים את אהל מועד וכלי הקדש אשר באהל • (מהכ"ל)

הייפטער דער שטעממע אונד פֿאַמיליען
 דער קינדער ישראל צו זיך נאָך ירושלים,
 אום דיא בונדעסלאָדע דעם עוויגען
 אַויס דוד'ס שטאָדט, אַויס ציון,
 הינאוויף אין דען טעמפעל צו ברינגען •
 (ב) אַיִס מאַנאַטע אַחנים, דאַז אַיִנס
 אַיִם זיכענטען מאַנאַטע, אַם לויב־
 היטטען פֿעסטע, פֿערזאַממעלטע זיך
 גאַנץ ישראל צום קעניג שלמה •

(ג) אַלס נון אַללע עלטעסטען ישראל'ס
 אַזגעקאַממען וואַרען, האָבען דיא
 פריסטער דיא לאָדע אויף, (ד) אונד
 טרונגען זיִא הינאוויף נעכסט דעם
 שטאַפֿטסצעלטע אונד אַללען היירליגען
 גערעטהען, דיא דאַרין וואַרען • דיועם
 פֿערריכטעטען דיא פריסטער מיט בייִ
 הילפֿע דער לויִם • (ה) דער קעניג
 שלמה אָבער אונד מיט איהם דיא גאַנ־
 צע, פֿאַן איהם צו זאַממען בערופֿנע
 נאַציאָן גינגען פֿאַר דער לאָדע איינזעהר,
 אונד אָפֿפֿערטען איינע אונזעהלכאַרע
 מענגע שאַפֿע אונד רינדער •

(1) דיא

באור

(א' ל"ג) • (ב) בירח האתנים,
 שנו לוספים הפירות והמניחות לבית
 (פֿרוכטמאַנאַט), כמו שנקרא סג האסוף
 לזה הטעם, וכן אתנים לשון חזק, שהתנוחות
 והפירות קיי האדם ומרבותיו ז"ל שאמרו
 מדש שנולדו אבות הם אתני עולם, כמו
 והאיתנים מוסדי ארץ (עיכה ו' ב'),
 ומאם שאמרו, שהוא חזק המנות, שיש בזה
 החדש חגים ומנות • (ד"ק) • בחג, קודם חג
 המכות נקהלו, אלא אמר כי בחג נקהלו
 לעשות שם חככת המקדש • והאג שבעת ימים
 קודם חג הסכות, הוא שנקהלו בירושלים,
 כמו שאנפרש • (הכ"ל) • (ד) הכהנים
 (ח) ויאריכו

(ו) דיא פריסטער בראכטען נון דיא לארע דעם געטטליכען בונדעם אן איה רען בעשטימטען ארט , נעמליך אין דען רביר דעם הויזעס , אדער אין דאז אללער הייליגסטע , אונטער דיא פליג געל דער כרוכים . (ז) דען דויע ברוי טעטען דיא פליגעל איבער דען ארט , ווא דיא לארע רוהטע , אונד בעדעקטען אלווא פאן אכען דיא לארע מיט אידרען טראגעשטאנגען .

(ח) אבער מאן טאכטע דיא טראגע שטאנגען צו לאנג , אונד דאהער ווא מאן איהרע שפיצען שאן אס אינגאנגע פאם הייליגען ציממער צום רביר ; דאך ווארען זיא אויסערהאלב דעם זעלבען ניכט צו זעהען , אונד זיא בליבען אלווא דאוועלסט בים אויף דויען טאג .

(ט) אין דער לארע וואר ווייטער ניכטס , אלס דיא צווייא שטיינערנען טאפעלן , וועלכע משה אס בערגע חרב הינאין לעגטע , אלס דער עוויגע מיט דען קינדערן ישראל , נאך איהרעם אויסצוגע אויס מצרים , איינען בונד ערריכטעטע . (י) אלס נון דיא פרויס

באור טער

(ח) ויאריכו הכדים , אשכנז שא הכדים אינס הכדים שעשו אשה , וזוה אמר ויאריכו הכדים שעשו אותם יותר ארוכים , ממה שהיו משל משה , כי שיעור קדש הקדשים לא היה לו כי אם עשר אמות ועתה היה שיעורו עשרים אמה , ואמר שכבר היו כראים ראשי הכדים מן הקדש אבל פני הכביר והוא פתח קדש הקדשים ולח היו כראים החוצה בהיכל , אך היו מגיעים עד פני הכביר , וזוה היו מגיעים בעובי הכותל ושם היתה פרוכת להגדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים אף על פי שהיו עם דלתות , כי לא היה אפשר לשגרם כי הכדים יונעו מזה . (רלב"ג) . (ט) אשר הניח שם משה בחרב , (ביום) , אשר כרת ה' (ברית) עם בני ישראל וכו' . וכן מתורגם אשכנזית .

מרב : (ו) ויביאו הכהנים את- ארון ברית יהוה אל מקומו אל דביר הבית אל קדש הקדשים אל תחת פני הפרוכים : (ז) פי הפרוכים פרישים פנפים אל מקום הארון ויסכו הפרוכים על הארון ועל בדיו מלמעלה : (ח) ויאריכו הכדים ויראו ראשי הכדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה : (ט) אין בארון רק שני לחות האכנים אשר הפח שם משה בחרב אשר פרת יהוה עם בני ישראל בצאתם מארץ מצרים : (י) ויהי בצאת הכהנים מן

הקדש רשי

דוד לארון : (ו) כנפי הכרוכים . לוחן שעשה שלמה העומדים על רגליה בקרקע ואין אלו כרוכים של כפור שעל הארון : (ז) אל מקום הארון . מוקיר אל קיר כמו שאמר לזעלה בעניין : (ח) ויראו ראשי הכדים . צפרוכת שכנגד הפתח בלחם טרקסין יכול יהיו מרקעין בה ויוציאין ת"ל ולא יראו החוצה ה"א כיגד דוחקין וזולטין כמין שני דדי אשה כענין שנה"ב בין שדי ילין (שיר ח' י"ג) : (י) צלחת הכהנים (יב) ה' הכהנים

הקדש והענין מלא את בית
 יהוה: (יא) ולא יכלו הכהנים
 לעמוד לשרת מפני הענין כִּי־
 מלא כבוד יהוה את בית יהוה:
 (יב) אז אמר שלמה יהוה אמר
 לשכן בערפל: (יג) בנה בניתי
 בית זבל לך מכון לשבתך
 עולמים: (יד) ויסב המלך
 את פניו ויברך את כל־קֹהֵל
 ישראל וכל־קהל ישראל עמד:
 (טו) ויאמר ברוך יהוה אלהי
 ישראל אשר דבר בפיו את
 דוד אבי ובידו מלא לאמר:
 (טז) מן־היום אשר הוצאתי

את

רש"י

הכהנים מן הקדש • הכהנים שנשאו
 הארון גדציר כשילאו שרתה שכינה
 בהיכל: (יב) אז אמר שלמו •
 כשראה סעו חמו עתה רוחה חני
 שהשכינה שורה צנית שניתי שהרי
 כך הנטיח לבח ולשכון צו מחוך
 ענין וערפל והיכן חמו כי צעק ארחה
 על הכפור (ויקרא ט"ז) כך שנייה
 בספרי: (יג) לשבתך עולמים •
 שמשנצחרה לא הותרו הנמו' ולא שרת'
 שכינה במקום אחר: (טו) אשר
 דבר בפיו • שיתן לו בן שיצנה בית:
 ובידו מלא • קיים את דברו בידו
 הטובה: (טז) מן היום וגומר •

את

טער אויס דעם הייליגטהום גונגען =
 ערפילטטע איינע וואלקעדען גאנצען
 מעמפעל • (יא) דיא פריסטער קאנגע
 טען וועגען דער וואלקע ניכט דא בלויז
 בען אונד איהר אטט פערריכטען, דען
 דיא העררליכקייט דעם עוויגען ערפיללע
 טע דאן גאנצע הויז גאטטעס •

(יב) דא שפראך שלמה: דער עוויגע
 פערשפראך, אין דיסטערער וואלקע צו
 טהראנען! (יג) נון האבע איך דור
 איין וואנהויז געבויעט, צו דייעס טהראנע
 נע געווייהט, אויף עוויגע צייטען!

(יד) היראוויף וואנדטע דער קעניג דאן
 אנגעזיכט צו דער פערואממלונג ישראל'ס,
 אונד ועעגנעטע זיא • דיא פערואממ
 לונג שטאנד דיא גאנצע צייט איבער
 אויפערעכט • (טו) דאן שפראך ער:
 גערעכט ויזא דער עוויגע, דער גאטט
 ישראל'ס, דער מיט זיינער אללמאכט
 איצט ערפיללט, וואס ער מיינעס
 פאטער דוד איינסט פעררהיס:

(טז) פאן דער צייט אן, דא איך מין

באור פאלק

(יב) ה' אמר לשכון בערפל, והיכן
 אמר? כי צעק ארחה על הכפרת (ויקרא י"ז
 ב') כך שנייה בספרי (רש"י) • ונקמנה הכיית
 צמלת בערפל בעבור ההפסק • והנה שלמה
 אמר זה לכהנים, לכל ירך לנבס מפני
 מראה כבוד ה'; ואשר כן הסג דבריו אל
 האלהים, ואמר: (יג) בנה בניתי וכו',
 וכן מתורגם בלשון אישכנוי • (יד) ויברך,
 לא נכתבה הנרכה שזרכס, אכל הנרכה
 שזרכס אחר תפלתו נכתבה, ואשר שזרכס
 כתן הודאה לאל • (מלברי רד"ק) •
 (טו) ובידו מלא, רוכה לומר, שהשי
 השלים בידו ובכחו מה שצד בפיו • (רלב"ג) •
 לאמר, שגא בפיו • (רד"ק) • (טז) ואבחר
 וכו' • המקרא הקצר הזה נמשא אלס בדברי
 הימים (ב' ב' ה' ו' י') • ולא נחתי בדיש
 להיות נגיד על עמי ישראל ואבחר בירושלים

א ה א להזת

פֶּאֶלֶק יִשְׂרָאֵל אוֹיִם מְצָרִים פִּיהֲרַטַע, עַרְוֵה לַטַע אֵיךְ נִיא אֵינַע שְׁטֹאֲרַט אִירֵגַענֵד אֵינַעס שְׁטֹאֲמַעס פֶּאָן יִשְׂרָאֵל, אוֹם מִיר דְּאָזַעלֶבֶסֶט אֵינַען טַעֲמַפַּעל בּוֹיַען צוֹ לְאַסְסַען, דְּעַר נֶאָךְ מֵינַעס נֶאָמַען גַּעֲנֶא נֶאָנַנט ווִירֵדַע, — נון הֶאָבַע אֵיךְ דּוֹד עַר־קֶאֶהֲרַען, אֵיבַעֲד מִיִּין פֶּאֶלֶק צוֹ הַעֲרַרֶשַׁען. (יז) אֵיךְ אֶלֶם מִיִּין פֶּאָטַעֲר דּוֹד ווִילֵלַעֲנַם וואַר, דַּעס עוֹיַגַען, גֶּאָטֶט יִשְׂרָאֵל־ס, אֵיִי־בַען טַעֲמַפַּעל צוֹ בּוֹיַען, (יח) דֶּא לִים עַר אֵיִהֶם זֶאָנַען : דּוֹא הֶאָסֶט דִיר פֶּאָר־גַּע, נֶאָמַען, מִיר צוֹ עַהֲרַען אֵיִין הוּיִן צוֹ בּוֹיַען, דִיזַעֲר פֶּאָר־וֶאָץ אֵיזֶט זַעֲהַר גּוֹט ; (יט) נוֹר דּוֹא זֶאָלֶלֶסֶט אֵיִהֶן נִיכַט אוֹיִם־פִּיהֲרַען, זֶאָנֵדֶעֲרֵן דִיִּין זֶאָהֶן, דַּען דּוֹא צֵיִיגַען ווִירַסֶט, ווִירֵד צוֹ מֵינַעס־נֶאָמַען אֵיִנַען טַעֲמַפַּעל בּוֹיַען. (כ) זֶאָ הֶאָט צוֹן דְּעַר עוֹיַגַע עַר־פִּילֵלֶט, וואַס עַר פֶּעֶר־שְׁפֶרֶאָךְ : אֵיךְ בִּין אָן מֵינַעס פֶּאָטַעֲרַס שְׁטַעֲלֵלַע גַּעֲקֶאָמַען, וּזַעַע אֵוִיף דַּעס טַהֲרֶאָנַע יִשְׂרָאֵל־ס, ווִיא הַעַר עוֹיַגַע פֶּעֶרֶהִים, הֶאָבַע, דַּעס עוֹיַגַען, גֶּאָטֶט יִשְׂרָאֵל־ס, צוֹ עַהֲרַען, אֵיִנַען טַעֲמַפַּעל גַּעֲבּוֹיַעֶט, (כא) אונֵד דֶּאֲרִין אֵיִנַען אָרֶט פִּיר דִיא לֶאֲדַע בַּעֲשֵׁט־מַמַּט, אֵיִן וועֶלְכַעֲר דְּעַר בּוֹנֵד דַּעס עוֹיַגַען לִיגַט, דַּען עַר מִיט אונֵזַעֲרֵן פֶּאָר־פֶּאָרֶה דַּען שְׁלֶאָם, אֶלֶם עַר זִיא אוֹיִם מְצָרִים פִּיהֲרַטַע. (כב) נון שְׁטַעֲלֵלַטַע זֵיךְ שְׁלַמָּה

אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים לֹא־בַהֲרֵהִי בְּעִיר מְכַל שְׁבַטִי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בַּיִת לְהִיוֹת שְׁמִי שְׁכּוֹנָאֲבַחַר בְּדוֹד לְהִיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל : (יז) וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : (יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי דָוִד אָבִי יֵעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבַבְךָ לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁמִי הִטִּיבֶתָּ כִּי הָיָה עִם־לְבַבְךָ : (יט) רַק אֶתְּהָ לֹא חֲבַנְהָ הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֵה הֵיִצֵּא מִחֻלְצִיקָה רַחוּמֵי־יְבָנֶהָ הַבַּיִת לְשֵׁמִי : (כ) וַיִּקַּם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וַאֲקַם תַּחַת דָּוִד אָבִי וַיֵּשֶׁב יְעַל־בְּסֵאֵל יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַאֲבָנָה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : (כא) וַאֲשִׁים שֵׁם מְקוֹם לְאֲרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר פָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ : (כב) וַיַּעֲמֵד שְׁלֹמֹה לְפָנַי מִזִּבְחַ

בְּהוֹצִיאֹ אוֹתָם מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם :

באור

רשי יהוה

להיות שם שם, וכו' . ולכן הוצגו סימוני סתימת הכוונה (גערדאנקענשטריכע) צתרגום האשכנזי, להראות את החסרון . (כב) לפני מזבח ה', מונח הכקשת אעשה שלמה

את זו דבר אל דוד חזי . (כב) ויעמוד שלמה לפני מונח ה' . כתיב בדברי היונים כי עשה שלמה כוור נחשת ויתנהו

יְהוָה נִגַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל
 וַיִּפְרֹשׁ כַּפְּיוֹ הַשָּׁמַיִם: (כג) וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵין־כְּמוֹתָהּ
 אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־
 הָאָרֶץ מִתַּחַת שִׁמְרֵי הַיְבֵרִית
 וְהַחֲסֵד לְעִבְרִית־הַהַלְכִים לְפָנֶיהָ
 בְּכָל־לֵבָם: (כד) אֲשֶׁר שָׁמְרָתָהּ
 לְעִבְדָּהּ דָּוִד אָבִי אֵת אֲשֶׁר־
 דִּבַּרְתָּ לּוֹ וַתְּדַבֵּר בְּפִיהָ וּבִידָהּ
 מִלֵּאתָ בַיּוֹם הַזֶּה: (כה) וַעֲתָה
 יְהוָה י אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹר
 לְעִבְדָּהּ דָּוִד אָבִי אֵת אֲשֶׁר־
 דִּבַּרְתָּ לּוֹ לֵאמֹר לֹא־יִפְרֹת לָהּ
 אִישׁ מִלְּפָנַי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל
 רַק אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיהָ אֶת־דִּרְכֹּם
 לָלֶכֶת לְפָנַי כַּאֲשֶׁר הִלַּכְתָּ לְפָנַי:
 (כו) וַעֲתָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֵאֱמָן
 בְּאֵי דְבַר־יְהוָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְעִבְדָּהּ
 דָּוִד אָבִי: (כז) כִּי הָאֱמָנִים יֹשְׁבֵי
 אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ הִנֵּה הַשָּׁמַיִם
 וְשִׁמְי הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלָלוּךָ אֵף
 דְּבַר ק' כִּי רש"י

שלמה אין גענענווארט דער גאנצען
 פֿערוואַמלונג ישראל'ס פֿאַר דען אלטער
 דעם עוויגען , כריסטעס זיינע הענדע
 גען היממעל , (כג) אונד בעטעטע ,
 עוויגער! גאָט ישראל'ס ! דיר גלייכט
 נימאָנד , וועדער אָבען אים היממעל ,
 נאָך אונטען אויף דער ערדע ,
 דוא העלטסט דיינען בונד , אונד ער
 צייגסט גנאָדע דיינען דוהנערן , די
 מיט גאָנצעם הערצען פֿאַר דיר וואָרט
 לען ! (כד) זאָ הילטעסט דוא אויך
 דיינעם קנעכטע , מיינעם פֿאַטער דוד ,
 וואָס דוא איהם צוואַגטעסט , אונד זאָ
 לעסט דיינע אַלמאַכט הייטע אין ערפֿיל־
 לונג געהען , וואָס דוא איינסט פֿער ,
 דייסען האָסט . (כה) ערפֿיללעך דאָ
 הער , עוויגער ! גאָט ישראל'ס !
 אויך יענע פֿערהייסונג , דיא דוא מיינעם
 פֿאַטער דוד גענעבען האָסט : ניא זאָל
 דיר אָן איינעם נאָכפֿאַלגער אויף דעם
 טהראָנע ישראל'ס פֿעהלען , זאָ לאָנגע
 דיינע נאָכקאָממען אויף איהרע האַנד
 לונגען אָבט האָבען , אונד פֿאַר מיר
 וואָנדעלן , וויא דוא געוואַנדערלט
 האָסט . (כו) לאָסט דאָך , אָ גאָט
 ישראל'ס ! דיא וואָרטע וואָהר ווערדען ,
 דיא דוא דיינעם קנעכטע , מיינעם
 פֿאַטער דוד , גענעבען האָסט !
 (כז) צוואַר זאללטע דען גאָט ווירקליך
 היר אויף ערדען גאָהנען ? — דיא
 היממעל אונד אַללער היממעל היממעל
 שליסען איהן ניכט איין , וויא פֿיל ווע

באור ניגער

שלמה , כמו שכתוב בדברי הימים . (רד"ק)
 (כו) האמנם , ה"א פתוחה , כי י"א
 לתמה . (מרד"ק) לא יכלולך , לא יכלול
 לסוברא

ויתנאו בתוך העזרה ויעמוד עליו ויברך
 על זרכיו : (כג) שומר הצדק .
 מוחין וגו' לשומר הצדק והחסד
 לקיים הצטחתו : (כד) אשר שמרת
 לשון אמוג' הצטח' : (כו) האמנם

לשון אמוג' הצטח' : (כו) האמנם

ניגער דיועם הויו , דאן איך ערבויעט האבע ! (כח) ווענדע דוך אבער , מיין גאטט ! צו דעם געכעט דיינעם קנעכטעם אונד צו זיינעם פֿלעהען , אונד פֿערנימם דיא פֿלעהענטליכע ביטטע , דיא דיין קנעכט יעצט פֿאָר דוך כרינגט : (כט) לאַס דיינע אויגען טאָג אונד נאַכט אָפֿפֿען זיין איבער דיועם הויו אונד דיוען אָרט , פֿאָן וועלכעם דוא זאָגט טעסט : מיין נאַמע זאָלל דאָ גענאַנט ווערדען ! מערקע אויף יעדעס געכעט , דאָ דיין קנעכט אָן דיועם אָרטע צו דיר פֿערריכטען ווירד , (ל) אונד פֿערנימם אַויך דיא געכעטע דיינער קנעכטע אונד דיינעם פֿאַלקעם ישראל , ווען זיא דוך דיר אַנרופֿען ! הערע עס אָן דעם אָרט , וואָ דוא אים היממעל טהראַנסט , ער הערע אונד פֿערצייהע ! (לא) פֿערגעהט דך יעמאַנד געגען זיינען נעכסטען , אונד עס ווירד איהם איין אייד צו ער קאַנט , אום איהן צו כעשווערען , אונד דער שווערענדעקאמטט פֿאָר דיי גען אַלטאַר אין דיועם הויוע , דען אייד צו לייסטען : (לב) זאָ הערע דוא אים היממעל

כִּי־הִבִּיתָ הָיָה אֲשֶׁר בָּנִיתִי : (כח) וּפָנִיתָ אֶל־הַתְּפִלָּה עֲבָדֶךָ וְאֶל־הַתְּחִנָּה יְהוָה אֱלֹהֵי לִשְׁמֹעַ אֶל־הַרְגָנָה וְאֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עֲבָדֶךָ מִתְּפִלַּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם : (כט) לְהִיזֹת עֵינֶיךָ פֶּתַח־הַיָּם אֶל־הַיָּם הַיָּבֵשׁ הַזֶּה לַיְלָה וַיּוֹם אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ יְהוָה שְׁמִי שָׁמַע לִשְׁמֹעַ אֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר יִתְּפִלַּל עֲבָדֶךָ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה : (ל) וְשִׁמְעֵתָ אֶל־הַתְּחִנָּה עֲבָדֶךָ וְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתְּפִלּוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְאַתָּה תִשְׁמַע אֶל־מְקוֹם שְׂכֻתֶךָ אֶל־הַשָּׁמַיִם וְשִׁמְעֵתָ וְסִלַּחְתָּ : (לא) אֵת אֲשֶׁר יַחְטֹא אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּגְשָׁא־בּוֹ אֱלֹהִים לְהָאֱלֹהִים וּבָא אֱלֹהִים לְפָנָי

מִזְבֵּחֶךָ בַּיָּבֵשׁ הַזֶּה : (לב) וְאַתָּה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְעָשִׂיתָ

באור

רשי

לסיכרא יקדך • (הארמי) • (כט) להיות עיניך פתוחות וכו' , למהוי רעיון קדמך , לאגנא על ביתא דדין • (הכ"ל) • וכדכריה האלה הרחיק השלם ההוא את ההגשמה • אל המקום הזה , כמו במקום הזה , וכן ואל הארון תתן את העדות (שמות כ"ה כ"א) כמו ובארץ , וכן הדומים לזה בפרשה הזאת , אל המקום , אל הבית • (מדברי רד"ק) • (לא) ובא אלה • ויבא להשבע שנועה • הנה מלת אלה פעל עבר מבנין הקל , מנחי הה"א , וחסרה וי"ו העטיף , ובראוי ובא וזה ורבים ככה • ועל פי זה מתורגם כל"א • (לב) השמים , מן שמיא • (הכאדי)

לשון תמים • לא יכלכלך • לא יכילוך : (לא) אשר יחטא איש לרעהו • זועל חטא איש • וגשא צו אלה • כשם שהמים צודקין אותה כך המים צודקין אותו : וגשא צו • לשון נושא : וזה חלה לפני מזבחך • והעמיד הכסן את האשה לפני ה' : (לב) לתת דרכו בראשו ועשית

וְעִשִׂית וּשְׁפַטְתָּ אֶת־עַבְדֶּיךָ
 לְהַרְשִׁיעַ רָשָׁע לְתַתּוּ הַרְכוּ
 בְּרֵאשֵׁי וְיִהְיֶה צְדִיק לְתַתּוּ לוֹ
 בְּצַדְקָתוֹ : (לג) בְּהַגְנֵה עִמָּךְ
 יִשְׂרָאֵל לְפָנַי אֵיב אֲשֶׁר יַחְטְאוּ
 לָךְ וְשָׁבוּ אֵלַיךְ וְהוֹדוּ אֶת־שִׁמְךָ
 וְהִתְפַּלְלוּ וְהִתְחַנְּנוּ אֵלַיךְ בְּבֵית
 הַהוּא : (לד) וְאַתָּה הִתְשַׁמַּע
 הַשָּׁמַיִם וְסַלַּחְתָּ לְהַטְּאת עִמָּךְ
 יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁכַּחְתָּם אֶל־הָאָדָמָה
 אֲשֶׁר נָחַת לְאֲבוֹתָם :
 (לה) בְּהַעֲזֹר שָׁמַיִם וּלְאֲדֹמֵי
 מָטָר כִּי יַחְטְאוּ לָךְ וְהִתְפַּלְלוּ
 אֶל־הַמָּקוֹם הַהוּא יִהְיוּ אֶת־
 שִׁמְךָ וּמַחְטְאֵיהֶם יִשׁוּבוּן כִּי
 תַעֲנֵם : (לו) וְאַתָּה יִתְשַׁמַּע
 הַשָּׁמַיִם וְסַלַּחְתָּ לְחַטְּאת עַבְדֶּיךָ
 וְעִמָּךְ יִשְׂרָאֵל כִּי תוֹרֵם אֶת־
 הַדָּרָךְ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יִלְכוּ

בה רש"י

בראשו • ונצתה בטנה וגו' ולהצדיק
 צדיק ונקתה ונרעה זרע כך נדרש
 בתוספתא דסוטה : (לג) והודו את
 שמך • שחייב אדם לנרד על הרעה :
 (לה) כי תענם • למען תענם כי
 משמע לשון אשר : (לו) ירקון •
 שכתבוהו אינה עולה בקנה לעשות
 שכולת

היממעל , אונד שאפֿע דיינען דינערן
 רעכט ; בעשטראפֿע דען שולדיגען ,
 אונד לאס זיינע שלעכטע טהאט אויף
 זיין הויפט קאממען , בעלאדהנע דען
 שולדלאזען , אונד פֿערגעלטע איהם
 נאך זיינער גערעכטיגקייט .
 (לג) ווירד דיין פֿאלק ישראל פֿאן פֿיינע
 דען פֿערפֿאלגט , ווייל זיא גענען דיך
 זינדיגטען , ווענדען זיך אבער ווידער
 צו דיר , הולדיגען דיינעם נאמען ,
 אונד בעטען אונד פֿלעהען צו דיר אין
 דינעם הויזע : (לד) זאָ ערהערע דוא
 זיא אים היממעל , פֿערצייהע איהנען
 איהרע זינדען , אונד פֿיהרע זיא ווי
 דער אין דאָ לאַנד צוריק , דאָ דוא
 איהרען עלטערן געגעבען .
 (לה) פֿערשליסעט זיך דער היממעל ,
 לעסט קיינען רעגען פֿאללען , וועגען
 איהרער זינדען , אונד זיא בעטען אָן
 דינעם אָרטע , רופֿען דיינען נאמען אָן ,
 אונד לאַססען פֿאן איהרען זינדען אָב
 דאָ מיט דוא איהר געבעט פֿערנעהמעסט :
 (לו) זאָ ערהערע דוא זיא אים דוימ
 מעל , פֿערגיב דיינען קנעכטען אונד
 דיינעם פֿאלקע איהרע בעגאנגען זינע
 דען , צייגע איהנען דען גוטען וועג ,
 דען זיא וואַנדלען זאָללען , אונד שענקע
 ווידער

באור

ועשית , (משפט) ושפּטת וכו' • (לג)
 אשר , תחתי (ווייל) והמלה מורה על
 יחס הסנוב (קוויאל) • (לה) כי תענם ,
 ארי תקבל עלותהון , (הכסדי) • וכן כראה
 מנקוד המלה תענם כי אלו היתה הכוונה
 מלשון ענוי , ה"ה היה צריך לנקד תענם
 מנפין הכבד הדגוש • (לו) כי תורם •
 וכו' • ארי תלפטן ית אורחא דתקנא •
 (הכ"ל)

וידעו רענען דעם לאנדע , דאז דוא
דיינעם פאלקע אלס אייגענטהום איינגע-
געבען האסט . (לו) ענטשטערוסט
הונגערסנאטה אים לאנדע , וויטהעט
פעסט דארין ; ווירדעס מיט ראסט
בראנד , היישרעקען אונד רויפען היים
גענוכט ; ווערדען זיא אין דען שטער-
טען איהרעם לאנדעס פאן פיינדען בע-
אונרוהיגט , אדער פאן זאנסט איינער
פלאגע אדער קראנקהייט ;
(לח) איבערהויפט , יעדעס פלעהען
דאז אירגענד איינער אויס דיינעם פאל-
קע ישראל , דעססען הערין ווינע ליי-
דען פירולט , מיט אויסגעברייטעטען
הענדען , אין דיוועס הויזע צו דיר שיקט
(לט) ערהערע דוא אים היממעל ;
האז דוא אויף אימטער טהראנסט ,
דיכטע פערגעכענד , אונד גיביעדעם
נאך ויינעם פערדינסט , וויא דוא זיין
דערין געווינט פיינדעס , דען דוא
אלליין קעננעסט אללער מענשען הערין
(מ) דארוך ווערדען זיא דיר עדר-
פירכטען , זא לאנגע זיא אויף דעם
ערדרייך לעבען , דאז דוא אונזער
עלטערן געגעבען האסט . (מא) קעממט
אבער אויך איין אויסלענדער , דער
ניכט פאן דיינעם פאלקע ישראל איזט ,
אויס ענטפערנטעם לאנדע , דיינעם
נאמענס וועגען , (מב) דען מאן ווירד
הערען

בה ונתתה מטר על ארצה
אשר נתתה לעמך לנחלה :
(לו) רעב כיהיה בארץ דבר
כיהיה שדפון ירקון ארבה
חסיל כי יהיה ביצרלו איבו
בארץ שערו כל נגע כל-
מהלה : (לח) כל תפלה כל-
החנה אשר תהיה לכל האדם
לכל עמך ישראל אשר ידעו
איש נגע לכבו ופרש בפיו אל-
הבית הזה : (לט) ואהה השמע
השמים מכון שבהך וסלחת
ועשית ונתת לאיש בכל דרכיו
אשר תדע את לכבו בראתה
ידעה לבדה את לבב כל בני
האדם : (מ) למען יראוה כל-
הימים אשר הם חיים על פני
האדמה אשר נתתה לאבותינו :
(מא) וגם אל הנכרי אשר לא-
מעמך ישראל הוא ובא מארץ
רחוקה למען שמך : (מב) כי

ב א ו ר

ישמעון

עתה שלמה . (רלכ"ג) איש כל אחד
ואחד וזה הוראת מלת איש במקושות רבות .
(לט) וסלחת ועשית . (ששכט) . ונתת
וכי' והנה התפלל שלמה בזה אל האלהים .
שיטת מלת הדסמים למדת הדין , ויהיה
שפט רחום ורחמן . ועל הדרך הזה מתורגם
אשכנזי

(הכ"ל) . (לו) בארץ שערוי בארצו
בשערו כמו שכתוב והנה לך בכל שעריך .
(רד"ק) . (לח) לכל האדם וכו' הנה
ברטן באמרו אשר תהיה לכל האדם לעמך
ישראל , אשר תהיה לכל אחד מאישי האדם
אשר לעמך ישראל ; כי מהנכרי לא התפלל

וישמעו את שמך הגדול ואת
 ידך החזקה וירעה הנטויה ובא
 והתפלל אל הבית הזה :
 (מג) אהה תשמע השמים מכון
 שבתך ועשית ככל אשר יקרא
 אליך הנכרי למען ידעו כל
 עמי הארץ את שמך ליראה
 אתך בעמך ישראל ולדעת כי
 שמך נקרא על הבית הזה אשר
 בניתני : (מד) פירצא עמך
 למלחמה על איבו בדרך אשר
 תשלחם והתפללו אליהו
 דרך העיר אשר בחרת בה
 והבית אשר בניתני לשמך :
 (מה) ושמעת השמים את
 הפלחם ואת החנתם ועשית
 משפטם : (מו) כי יחטאו לך
 כי אין אדם אשר לא יחטא
 ואנפת

רשי

שכולת : (מג) ככל אשר יקרא אליך
 הנכרי • ובישראל הוא אומר לתת לאיש
 ככל דרכיו לפי ישראל מוכיר בהקב"ה
 ויודע שהיכולת צידו ואם חין הפילתו נשמוע' תולה את הדבר בעצמו וזחטאו
 אבל הנכרי קורא חגר ואומר בית ששמו הולך לסוף העולם נתייגעתו לכמה
 דרכים ובחתי והתפללתי בו ולא מנחתי בו ממש כשם שאין ממש צע"ז לפיכך
 ככל אשר יקרא אליך הנכרי אבל ישראל אם אחת רואה שהוא משחית במומו
 את חצירו חל תחן לו : (מד) דרך העיר • פונים לגד ירושלים : (מה) ועשית
 משפטם • נקמתם

הערען פאן דיינעם גראסען נאמען •
 דיינער מעכטיגען האנד אונד דיינעם
 אוים געשטרעקטען ארם , קעממט ער
 אלא , אונד בעטעט אין דיועם היוזע :
 (מג) זא ערהערע דוא איהן אים רזים
 מעל , דיינעם בעשטענדיגען סהראנע ,
 אונד טהו' אללעם , דארום דער אוים
 לענדער דרך אנרופט , דא מיט אללע
 נאציאנען דער ערדע דיינען נאמען קענע
 נען לערנען , דרך עההפירכטען , וויא
 דיין פאלק ישראל , אונד ווייסען , דאס
 דיועם היוז , דאז איך ערבויעט האבע ,
 נאך דיינעם נאמען גענאנטט איזט •
 (מד) ציהט דיין פאלק געגען ויינען
 פיינד צו פעלדע , וואהין דוא עם איהם
 בעפיהלסט , אונד ויא פלעהען צו דיר ,
 עוויגער ! מיט הינגעוואנדטעם געוויכטע
 נאך דער שטארט , דיא דוא ערוועהלט
 האסט , אונד נאך דעם היוזע , דאז
 איך דיינעם נאמען צו עהרען ערבויעט
 האבע : (מה) זא ערהערע דוא אים
 היממעל איהר געכעט אונד פלעהען ,
 אונד פיהרע איהר דעכט אוים •
 (מו) זינדיגען ויא צו דיר , (דען וועלכער
 מענש זינדיגט ניכט ?) אונד דוא צירנסט
 איבער

באור

אשכנזית • והבן • (מד) דרך העיר • לאמי
 אורח קרתא • (הארמי) • והבית (ודרך)
 הבית
 זחטאו
 נתייגעתו
 משחית
 במומו
 חל תחן לו
 פונים לגד ירושלים
 נקמתם

איבער זיא , גיבסט זיא פֿינדערן פֿריון , האָס זיא זיא צור שקלאַפֿרייאַ וועגפֿיה־רען , אין איין פֿינדליכעס לאַנד , פֿערן אָדער נאָדע ; (מו) אונד זיא דענקען אים לאַנד איהרער שקלאַפֿרייאַ איבער איהר רען ביוהעריגען וואַנדעל נאָך , בעריווען איהו , פֿלעהען דאָזעלכסט צו דיר , אונד שפרעפֿן : וויר האָבן געווונדיגט , זינד פֿערברעכֿר אונד בעוועווילסטע געווען ! (כח) אונד בעקעהרען נון מיט גאַנצעס הערצען אונד גאַנצער זעללע , אים פֿינדליכען לאַנדע , וואַ זיא אַלס גע־פֿאַנגע זינד , זיך צו דיר , אונד פֿערריכטען איהר געכעט פֿאַר דיר , מיט הינגעוואַנדטעס געזיכטע צו דעם לאַנדע , דאָז רואַ איהרען עלטערן גע־געכען , צו דעה שטאַרט , דיא דואַ ערוועהלט האָסט , אונד צו דעם הויזע , דאָז איך דיינעס נאַמען ערבויעט האָבע : (פט) זאָ ערהערע דואַ אים היכמעל־דיי־גם בעשטענדיגען טהראַן , איהר בעטען אונד פֿלעהען , אונד פֿערשאַפֿע איהר גען רעכט . (נ) פֿער גיב דיינעס פֿאַל־קע אַללע איהרע זינדען אונד פֿערברעכֿען , דיא זיא געגען דורך בעגאַנגען , אונד פֿערשאַפֿע איהנען מיט־לידען בייא איהרען בעהערשערן , דאָס מאַן זיא ליכרייך בעהאַנדלע . (נא) זיא זינד יא דיין פֿאַלק אונד אייגענטהום , רואַ האָסט זיא יא אַויס מצרים אַויס דעם אַויס

כאור וענאפען

הבית אשר וכי . (נ) ונתחם לרחמים . הכה לא בקש שיחמך תפלתם (להוציאם) מהגלות , כי זה משה שינטרך א עינש ההשגחה הפרטית ויחלם עין העם היושב אז בארץ ישראל כאמרו כי לא שלם עין האמורי עד הכה . (מדברי הרלב"ג) . (נא) בהוד כור חברול . כי נבמו שורפים הכסף והזהב ככור , כן נכרכו במנזרים בעבודה קשה . (מדברי)

ואנפת בם ונתחם לפני אויב ושבום שביהם אל ארץ האויב רחוקה או הרחוקה : (מו) והשיבו אל לבם בארץ אשר נשכרו שם וישבו , והתחננו אליה בארץ שביהם לאמר ה־אנו והעווננו רשענו : (מח) וישבו אליה בכל לבבם ובכל גפשתם בארץ איביהם אשר ישבו אתם והתפללו אליה דרך ארצם אשר נהתה לאבותם העיר אשר בחרת והבית אשר בבית לשמך : (מט) ושמעת השמים מכון שבתה אתה פלחם ואתה תחננם ועשית משפטם : (נ) וסלחת לעמך אשר חטאו לך ולכל פשעיהם אשר פשעו בך ונתחם לרחמים לפני שביהם ורחמום : (נא) פידעמך ונתלהך הם אשר הוצאת ממצרים מהוד

כור

רשי

כאויביהם : (נא) כור הכרזל . חרסים שנוזקקין צו זהב קרוי כור : (נז) ככל . (מדברי הרלב"ג) . (נא) בהוד כור . כן נכרכו במנזרים בעבודה קשה . (מדברי)

כור הברזל : (נב) להיוה עיניך
 פתחה אל התנת עבדה ואל
 החפתי עמך ישראל רשמע
 אליהם בכל קראם אליך :
 (נג) בראתה הברלתם לה
 לנהלה מפל ימי הארץ כאשר
 דברתי ביד משה עבדה
 בהוציאך את אבותינו ממצרים
 אדני יהוה : (נד) יהי וכלות
 שלמה ההפלל אל יהוה את
 כל הפלה וההחנה הזאת קם
 מלפני מופח יהוה מפרע ער
 ברביו וכפיו פרשות השמים :
 (נה) ויעמד ויברך את כל קהל
 ישראל קול גדול לאמר :
 (נו) ברוך יהוה אשר נתן
 מנוחה לעמו ישראל בכל ימי
 הדבר לא נפל דבר אחד מפל
 דברו הטוב אשר דבר ביד
 משה עבדו : (נז) יהי יהוה
 אלהינו עמנו כאשר היה עם
 אבותינו אל יעזובנו ואל יפושנו :

רשי (נח) להטות

(נז) ככל אשר דבר • וסיק דבר
 והגיה לכס מכל חויביכם :
 (נט) לעשות

וענאפען , געפיהרט • (נב) א מעל
 טעסט דוא איממער אויפמערקזאם זיין
 אויף דאן פלעהען דיינעם קנעכטעם
 אונד דיינעם פאלקעם ישראל ! מעל
 טעסט זיא שמעטס ערהערען , וואן זיא
 דיך אנרופען ! (נג) דוא האסט זיא יא
 אויס אללען פעלקערן דעם ערדבאדענס
 צום אייגענטהום דיר אויס געזאנדערט ,
 וויא דוא עם דורך דיינען דיהנער משה
 זאגען ליסעסט , אלס דוא אונזרע על
 טערן אויס עניפטען פיהרטעסט , אעווי
 גער ! מיין גאטט ! (נד) אלס גון
 שלמה דים גאנצע געכעט פאר דעם עווי
 גען פאללענהעט , אונד צו פלעהען אויף
 געהערט האטטע , שטאנד ער אויף פאל
 דעם ארטע פאר דעם אלטאר , ווא ער
 מיט גען היממעל אויס געשטרעקטען
 ארמען אויף דען קניען געלעגען האט
 טע , (נה) שטעללטע זיך הין , זענג
 נעטע דיא גאנצע פערזאמלונג ישראל'ס
 מיט לויטער שטיממע , אונד שפראך :
 (נו) געלאבט זיא דער עוויגע , דער
 זיינעם פאלקע ישראל רוהע פערשאפפ
 טע , וויא ער'ס איהם צו געזאנט ,
 אונד דער ניכט איינע איינציגע זיינער
 פעהייסונגען אונערפיללט געלאסען ,
 דיא ער דורך זיינען קנעכט משה פער
 קינדעטע • (נז) א דאס דאך דער עווי
 גע , אונזער גאטט , פערנער מיט אונס
 זיא , וויא ער מיט אונזערן פארפאהרען
 וואר , אונס גיא פערלאסע , גיא
 פערשטאסע

באור

(מדנדי רד"ק) • (נב) להיוה עיניך
 פתוחות יכו' , למהוי רעוה קדיין , לקבל
 בעות ענדך וכו' • (הכשדי) • (נז) לא נפל
 דבר אחד • לא נטיל פתנמח חד • (הכ"ז)
 (סד) כי

פֶּעֶר שֶׁטֶאָסַע , (נח) זָאָנְדֶרְעֵן אֹנֹזֶער
הֶעֱרִץ צו זִיך נִיִּיגַע , דָּאָ מִיט ווִיר אִיִן
וִיִּינְעֵן וועגען וואַנְדֶרֶלֶן , אֹנְד אַלְלֶע זײַ
נַע כַּעֲפֵה־לַע , גַּעזַעצַע אֹנְד פֶּאָר־שֵׁרִיפ־
טַען כַּעֲבָאָכְטַען , דִּיאַ עַר אֹנֹזֶערֵן עַל־
טַעֲרֵן כַּעֲפֵה־לַעֵן ! (נט) אֹנְד דָּאָס דִּיוַע
נִיִּינַע וואַרְטַע , דִּיאַ אִיך פֶּלַע־הַעֲנַטְלִיך
צוּם עוויִגען גַעשִׁיקְט , דַעם עוויִגען ,
אֹנֹזֶערִם נָאָטַט , נֶאָהַע זײַן מַעגַען טָאָג
אֹנְד נָאָכְט , דָּאָ מִיט עַר זײַנַעם קַנַעכְטַע
אֹנְד זײַנַעם פֶּאָלְקַע יִשְׂרָאֵל רַעכְט פֶּע־
שַׂאָפֶּע צוִיֶּעֶדֶר צײַט אֹנְד בײַא יַעֲרַעם
פֶּאָר־פֶּאָלְלֶע ! (ס) דָּאָדוּרְך ווערְדֶען
אַלְלֶע פֶּעלְקַעֲרֶדֶר עַרְדַּע עַרְקַעֲנַנְען ,
דָּאָס דַּעַר עוויִגע אַרְלִיִן גָּאָטַט זײַא ,
אֹנְד אױסֶער אִיהֶם קײַנַער .
(סא) אָבַעַר אױך אִיהֶר כַּלִּיבְט פֶּע־
נַעַר אֹנְגַעט־הײַלְטַען הַעֲרַצַעֲנַם גַּעגַען דַּען
עוויִגען אֹנֹזֶערֵן נָאָטַט , וואַנְדֶרֶלְט נָאָךְ
זײַנַען גַּעזַעצַען , אֹנְד כַּעֲבָאָכְטַעט זײַ
נַע כַּעֲפֵה־לַע , זָאָ ווִיאַ אִיהֶר עַם אִיצַט
טַהוּט ! (סב) הִיר־אױף בַּרְאָכְטַע דַּעַר
קַעֲנִיג אֹנְד גָּאָנְץ יִשְׂרָאֵל מִיט אִיהֶם־דַּעַם
עוויִגען צו עַהֲרַען , פֶּילַע פֶּרִיִדֶעֲנָאָפֶּעַר
דָּאָר . (סג) דִּיאַ אַנְצַא־הַל־דַּעַר פֶּרִיִ
דַּעֲנָאָפֶּעַר , דִּיאַ שְׁלֹמֹה דַּעַם עוויִגען
צו עַהֲרַען דָּאָרְבַּרְאָכְטַע , כַּעֲלִיף זִיך
אױף צוויִיאַ אֹנְד צוואַנְצִיג טױזַעַנד רִינֶי
דַּעַר , אֹנְד רִזוֹנְדֶערַט אֹנְד צוואַנְצִיג
טױזַעַנד שַׂאָפֶּע , אֹנְד הִיר מִיט ווִיִרֶי־
טַען דַּעַר קַעֲנִיג אֹנְד גָּאָנְץ יִשְׂרָאֵל דַּען
טַעֲמַפֶּעַל אִיִן . (סד) אָן דִּיוַעִם טָאָנַע לִים דַּעַר קַעֲנִיג אױך דַּען אִינְנַעֲרֵן

באור

(סד) כי טובח הנחשת וכו' . איט אומר על
תוך החזר . דברים ככתבן דברי רבי יהודה . קדש את רצפת העזרה כקדוש'
מוזבח להקטיר על הרצפה :

(נח) לַהֲטוֹת לְבַבְנוּ אֵלָיו לְלַכֵּת
בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו
וּחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־
אַבְתְּיָנוּ : (נט) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
אֲשֶׁר הִרְחִנְנִיתִי לִפְנֵי יְהוָה
קָרְבִים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם
וּלְיָלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עֲבָדָיו
וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ : (ס) לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי
הָאָרֶץ בִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים
אִין עוֹד : (סא) וַהֲיָה לְבַבְכֶם
שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת
בְּחֻקָּיו וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו בְּיוֹם
הַזֶּה : (סב) וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ זָבָחִים זָבַח לִפְנֵי יְהוָה :
(סג) וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זָבַח
הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַיהוָה
בְּקָר עֶשְׂרִים וְשָׁנַיִם אֵלֶּף וּצֹאֵן
מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֵלֶּף וַיַּחֲנֹכוּ אֶת־
בֵּית יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל :
(סד) בְּיוֹם הַהוּא קִדַּשׁ הַמֶּלֶךְ

את

רש"י אומפאנג

(נט) לעשות משפט עבדו ועמו .
לחבוע עלבונם מיד החויב . (סד) את
קדש את רצפת העזרה כקדוש'
כי

אֶת־חֹדֶךָ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵּית־
 יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם אֶת־הָעֹלָה
 וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־חֶלְבֵי
 הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת
 אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטָן מִהַכִּיל
 אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־
 חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים : (סה) וַיַּעַשׂ
 שְׁלֹמֹה כַּעֲת־הַהִיא אֶת־הַחֹדֶךָ
 וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל
 מִלְּבֹא חַמַּת וְעַד־נְחַל מִצְרַיִם
 לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים
 וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם :
 (סו) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שָׁלַח אֶת־
 הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ
 לְאַהֲרֵיָהֶם שִׁמְחִים וְטוֹבִילֵב עַל
 כָּל־
 רש"י הטובה

אומפאנג דעם פארהאפס , דער פאר
 דעם טעמפעל וואר , הייליגען , ווייל
 מאן דאזעלכסט פילע דער גאנצאפפער ,
 מעהלאפפער אונד פעטטשטיקע דער
 פריידענאפפער דארברייגען מוסטע ,
 אינדעם דער קופפערנע אלטאר אים
 טעמפעל צו קליין וואר , אום ארלע
 גאנצאפפער , מעהלאפפער אונד
 פעטטשטיקע דער פריידענאפפער צו
 פאססען . (סה) צו דיוער צייט פייער
 טע שלמה אונד מיט איהם גאנץ ישראל ,
 פאן חמת בים אן דען פלוס עגיפטענס ,
 אין זעהר גראסער מענגע , אין פיר
 זעהנטעניגעס פעסט פאר דעם עווי
 גען , אונזערס גאטט , נעמליך זיבען
 טאגע (איונווייזונגספעסט) אונד
 זיבען טאגע (לויב היטטענפעסט) .
 (סו) אים אכטען טאגע (דעם ריזיג
 היטטענפעסטעם) ענטרליס ער דאז
 פאלק . דיועם זעענגעטע דען קעניג ,
 אונד צאג נאך רזווע פערגניגט אונד
 וואהל

באור

על מוצח הנחשת אשר עשה משה , כי בפירוש
 אמרו בדברי הימים : כי מוצח הנחשת אשר
 עשה שלמה לא יכול להכיל את העולה ושל
 משה גכו עם אהל מועד , כמו שפירשנו
 למעלה . (מרד"ק) . (סו) ביום השמיני ,
 שמיני
 משה וכשאתה מגיע לחשבון אמות ולענין עולות זה של חבנים גדול משל משה
 שמוצח משה מקום מערכתו אמה על אמה וזה הים מקו' מערכתו כ"ד על כ"ד הרי
 של שלום חמש מואות ושבעים ושש כשל משה אס כן מה קודם המלך את חוד
 החזר שקבע בו מוצח של חבנים מחובר ברנפה וקטן מהכיל של משה הוא חומר
 כהם שאומר לחזירו נגם פלוני ופסול לעבודה : (סה) מלכא חמת . שהוא
 בצפונה של ארץ ישראל : עד נחל מנרים . שהוא כנגדו צדרוניה באלה מסעי :
 שבעת ימים . של חינוך : ושבעת ימים חג הסוכות נמצא שאכלו וסתו ביום
 הכיפורים : (ס"י) לדוד עבדו . להודיע שמחל לו עונותיו כדאיתא במועד קטן
 בשעה שנקם שלמה להכניס הארון
 לבית

וואהלגעמוטה , וועגען אללעס גוטען , דאז דער עוויגע זיינעם קנעכטע דוד אונד זיינעם פאלקע ישראל ערצייגטע .

ט (א) נאכדעם שלמה צו ענדע וואר מיט דעם בויה דעם טעמפעלס , זיינעם הויזעס אונד מיט אללעס וואס ער לוסט האטטע , בויען צו לאססען , (ב) דא ערשין איהם דער עוויגע צום צווייטען מאל , וויא ער איהם אין גבעון ערשינען וואר , (ג) אונד שפראך צו איהם : איך האבע דיין געבעט אונד פלעהען צו מיר ערהערט , איך הייליגע דיזעס הויז , דאז דוא בויען ליסעסט , מיינען נאמען דאזעלכסט אויף איממער געננען צו לאססען , אונד מיינע אַזויגען אונד מיין הערץ ווערדען שטעטס דאָרט זיין

הפובה אשר עשה יהוה לדוד עבדו ולישראל עמו :

ט (א) ויהי בכלות שלמה לבנות את בית יהוה ואת בית המלך ואת כר השק שלמה אשר חפץ לעשות : (ב) וירא יהוה אל שלמה שנית באשר נראה אליו בגבעון : (ג) ויאמר יהוה אליו שמעתי את הפלהך ואת החנהך אשר התחננתה לפני הקדשתי את הבית הזה אשר בנתה לשום שמי שם עד

עולם והיו עיני ולבי שם כר

הימים

רשי

באור

שמיני עשרת . ולא טבל למרש כי שנעת ימי חכמת הבית היו אחרי חג הסוכות , שהרי אמר בד"ה זכיום עשרים ושלושה למדש וכי . (מהכ"ל) . לדוד עבדו . שקיים לומה שהבטיחו , כי היוכל מחלבו יבנה הבית . והיה שלום ושקט לישראל בימיו . (מהכ"ל) . **ט** (א) ואת כל חשק שלמה . וית כל רעות שלמה דאחרעי למעבד . (המתרגם הארמי) . (ג) והיו עיני ולבי שם כל הימים , השנתי ורצוני יהיה שם כל הימים

לצית קדשי הקדשים דבקו שערים זה בזה . ולישראל עמו . שמחל להם על עון יום הכפורים וינתה בת קול וחמרה כולכם מזומנים לחיי עולם הבא : **ט** (ג) והיו עיני ולבי . ת"י ותהא שכינתי שריח ציה אס רעותי מיתעבדא יחא עיני שם אס לבני וחפני

מכלל יופי

ח (א) בירח , לפי שהלצנה מתחדשת בכל חודש נקרא החדש ירח : האתנים , המוקים נקרא כן חודש תשרי לטעם שאר"ז , והרי"קס פי' כי לפי שאוכפי' צו לחס ויין ופירות נקרא כן וכן איתני' לשון חזק שהתבוא' והפירו' סיי האדם ושרשו אית : (כו) האמנם , ה"א פתוח' כי הוא לתימ' , והאלף באורק ענינה אמת : (לא) ובא אלה , בא לנקבה בלשון זכר , ויש בו דבר נסתר ובפי' ובא הכשבע לקבל האלה לפני מוכחך וי"ת על המשביע וייתי ויזמיניה : מונחך , הבית נפ"תח מפני שו"א החי"ת שלא יכנסו שני זואים כא' : (לב) השמם , מן השמים : (לח) אל הבית , כמו בבית : (מט) ועשירי משפטם , באזניהם :

ט (א) חשק